

НОВІТНІ ЧАСИ

УДК 94 (477.83) 329.11+329.3 : 329.17

DOI: <https://doi.org/10.33782/2708-4116.2026.4.462>

*Andrii Nagirnyak**

THE NATIONAL QUESTION IN THE POLITICAL VIEWS OF H. KHOMYSHYN AND THE PLATFORM DOCUMENTS OF UKRAINIAN CLERICAL-CONSERVATIVE POLITICAL ORGANIZATIONS IN WESTERN UKRAINE (1920-1930S)

Abstract: The article examines the national question in the political thought of Stanislaviv Bishop Hryhoriy Khomyshyn and in the programmatic documents of Ukrainian clerical-conservative political organizations in Western Ukraine during the 1920s and 1930s. The relevance of the topic stems from the need for a comprehensive reassessment of the role of the clerical-conservative movement in Ukrainian socio-political thought during the interwar period, its contribution to the development of the concept of Ukrainian national development, and its vision of Ukrainian-Polish relations.

Drawing on the programmatic documents of political organizations, pastoral letters, the publicistic writings of Hryhoriy Khomyshyn, and archival materials, the article analyzes the principal components of their national concept. It demonstrates that its central elements included the protection of the national rights of Ukrainians within the Polish state, the affirmation of Christian moral principles in political life, the promotion of the cultural and educational development of the Ukrainian population, the pursuit of equality and territorial autonomy for Ukrainian lands, and the condemnation of both the Polish policy of assimilation and the revolutionary and extremist methods of the nationalist movement.

The study establishes that the political thought of Hryhoriy Khomyshyn provided the ideological foundation of Ukrainian clerical conservatism. The bishop consistently advocated the integration of national interests with Christian values, supported legal forms of political struggle, promoted Ukrainian-Polish reconciliation based on justice and mutual respect, and emphasized the decisive role of the Ukrainian Greek Catholic Church in preserving Ukrainian national identity. The article further demonstrates that his proposed approach to resolving the national question was grounded in the principles of political realism, moral responsibility, and social solidarity.

The study concludes that the clerical-conservative political organizations of Western Ukraine developed a distinctive concept for addressing the national question that combined the ideas of Ukrainian statehood, the protection of national rights, and Catholic social teaching. The political legacy of Hryhoriy Khomyshyn and the programmatic documents of these organizations constitute an important source for studying the evolution of Ukrainian political thought during the interwar period and the development of Ukrainian conservatism.

Keywords: Hryhoriy Khomyshyn, national question, Ukrainian clerical conservatism, Western Ukraine, Ukrainian Christian Organization, Ukrainian Catholic People's Party, Ukrainian People's Renewal

* *Nahirnyak Andriy* – PhD in History, Associate Professor in the Department of History, Museology, and Cultural Heritage, Lviv Polytechnic National University (Lviv, Ukraine); ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1269-1868>; e-mail: Nagirniak1@ukr.net

Андрій Нагірняк*

НАЦІОНАЛЬНЕ ПИТАННЯ У ПОЛІТИЧНИХ ПОГЛЯДАХ Г. ХОМИШИНА ТА ПРОГРАМНИХ ДОКУМЕНТАХ УКРАЇНСЬКИХ КЛЕРИКАЛЬНО-КОНСЕРВАТИВНИХ ПОЛІТИЧНИХ ОБ'ЄДНАНЬ ЗАХІДНОЇ УКРАЇНИ (1920-1930-І РР.)

Анотація: У статті досліджено національне питання в політичних поглядах станіславського єпископа Григорія Хомишина та програмних документах українських клерикально-консервативних політичних об'єднань Західної України 1920–1930-х рр. Актуальність теми зумовлена необхідністю комплексного переосмислення ролі клерикально-консервативної течії в українській суспільно-політичній думці міжвоєнного періоду, її внеску у формування концепції українського національного розвитку та вироблення моделі українсько-польських відносин.

На основі програмних документів політичних об'єднань, пастирських послань, публіцистичної спадщини Григорія Хомишина й архівних матеріалів проаналізовано основні складові їхньої національної концепції. З'ясовано, що центральне місце в ній займали захист національних прав українців у складі Польської держави, утвердження християнських моральних принципів у політичному житті, забезпечення культурно-освітнього розвитку українського населення, боротьба за рівноправність і територіальну автономію українських земель, а також засудження як польської асиміляційної політики, так і революційно-екстремістських методів націоналістичного руху.

Встановлено, що політичні погляди Григорія Хомишина стали основою українського клерикального консерватизму. Владика послідовно обстоював необхідність поєднання національних інтересів із християнськими цінностями, виступав за легальні форми політичної боротьби, українсько-польське порозуміння на засадах справедливості та взаємної поваги, а також наголошував на визначальній ролі Української греко-католицької церкви у збереженні національної ідентичності. Показано, що запропонована ним модель вирішення національного питання ґрунтувалася на принципах політичного реалізму, моральної відповідальності та суспільної солідарності.

Зроблено висновок, що клерикально-консервативні політичні об'єднання Західної України сформували самобутню концепцію розв'язання національного питання, яка поєднувала ідеї української державності, захисту національних прав і католицького соціального вчення. Політична спадщина Григорія Хомишина та програмні документи цих організацій становлять важливе джерело для дослідження еволюції української політичної думки міжвоєнної доби та розвитку українського консерватизму.

Ключові слова: національне питання, український клерикальний консерватизм, Українська Християнська Організація, Українська Католицька Народна Партія, Українська Народна Обнова

* Нагірняк Андрій Ярославович – кандидат історичних наук, доцент кафедри Історії, музеєзнавства і культурної спадщини, Національний університет «Львівська політехніка» (Львів, Україна);
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1269-1868>; e-mail: Nagirniak1@ukr.net

Вступ. У міжвоєнний період національне питання було одним із ключових чинників суспільно-політичного життя Західної України. Перебування українських земель у складі Другої Речі Посполитої зумовило активний пошук українськими політичними силами ефективних шляхів захисту національних прав і реалізації державницьких прагнень.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю комплексного осмислення історичного досвіду українських політичних сил Західної України міжвоєнного періоду, що сприяє глибшому розумінню процесів формування української політичної традиції та національної державницької ідеї. Політичне життя регіону у 1920-1930-х рр. вирізнялося значним ідейним розмаїттям, у межах якого важливе місце посідали організації клерикально-консервативного спрямування.

Мета статті полягає у комплексному дослідженні національного питання в політичних поглядах Г. Хомишина й аналізі місця та ролі національного питання у програмних документах українських суспільно-політичних організацій і партій клерикально-консервативного напрямку, зокрема Української християнської організації (УХО), Українського католицького союзу (УКС), Української католицької народної партії (УКНП), а також її наступниці – Української народної обнови (УНО).

Огляд літератури. Окремі аспекти діяльності організацій клерикально-консервативного спрямування стали предметом наукових досліджень М. Кугутяка¹, Ю. Сливки², М. Москалюка³ й інших українських істориків. Водночас проблема висвітлення національного питання у програмних документах цих політичних об'єднань залишається недостатньо дослідженою та потребує комплексного аналізу.

Зокрема, у праці М. Швагуляка⁴ досліджено польську репресивну акцію («пацифікацію») 1930 р. у Східній Галичині, її передумови, перебіг і наслідки для українського суспільно-політичного життя. На основі документальних матеріалів висвітлено вплив «пацифікації» на розвиток українсько-польських відносин і подальшу радикалізацію українського національного руху.

І. Федик⁵ по-новому інтерпретував особливості суспільно-політичного розвитку Західної України, акцентуючи увагу на психологічному аспекті взаємин українських політичних сил із Польщею. Автор доводить, що ставлення націонал-демократів до Польської держави не залишалося незмінним, а його еволюція вплинула на зміну політичної тактики, зокрема на перехід до пошуку компромісних форм взаємодії з польською владою.

Також можна виділити статтю Б. Барана «Українське відродження через духовність: погляди єпископа Григорія Хомишина»⁶, де автор аналізує його бачення національного

¹ Кугутяк М.В. Галичина: сторінки історії: нарис суспільно-політичного руху (XIX ст. – 1939 р.). Івано-Франківськ, 1993. 200 с.

² Сливка Ю. Західна Україна в реакційній політиці польської та української буржуазії (1920-1939). Київ: Наукова думка, 1985. 271 с.

³ Москалюк М. Українська католицька народна партія і проблема польсько-українського порозуміння. *Українсько-польські відносини в Галичині у XX ст.*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (21-22 листопада 1996 р.). Івано-Франківськ: Плай, 1997. С. 221-224.

⁴ Швагуляк М. «Пацифікація»: польська репресивна акція у Галичині 1930 р. і українська суспільність. Львів, 1993. 52 с.

⁵ Федик І. УНДО, ОУН: ставлення до Польщі. Львів, 1998. 79 с.

⁶ Baran B. Ukrainian Revival Through Spirituality: the Views of Bishop Hryhoriy Khomyshyn. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія*. 2025. № 1. Р. 8-14. DOI: <https://doi.org/10.32782/2307-7778/2025.1.1>

відродження та державотворення українського народу, наголошуючи на ролі духовності та морального відродження.

Політичні й ідеологічні погляди Г. Хомишина досліджував також В. Стефанів⁷. У його працях особливо виразно простежується проблема ставлення єпископа до українського радикального націоналізму та діяльності Організації українських націоналістів. Аналізуючи працю Хомишина «Українська проблема», автор звертає увагу на його критичне сприйняття революційних методів боротьби та терористичної тактики. Водночас наголошується на прагненні Хомишина протиставити радикальному націоналізму християнсько-консервативну модель національного розвитку, що передбачала духовне та моральне відродження українського суспільства.

Отже, аналіз наявної історіографії засвідчує, що окремі складові заявленої проблеми вже мають достатнє наукове опрацювання. Водночас у сучасній історіографії недостатньо комплексних досліджень, в яких політична концепція Г. Хомишина розглядалася б у безпосередньому зіставленні з програмними документами Української християнської організації, Українського католицького союзу, Української католицької народної партії та Української народної обнови.

Виклад основного матеріалу. Українські політичні партії Західної України здійснювали свою діяльність у межах Польської держави, а не власної національної державності. За таких обставин одним із ключових напрямів їхньої політичної діяльності стало національне питання. До його основних складових вони відносили: оцінку політики польської влади щодо українського населення та становища українців у краї, визначення можливостей розв'язання українського питання в межах Польської держави, формування ставлення до радянської України та суспільно-політичних процесів, що там відбувалися, а також реалізацію ідеї незалежної та соборної Української держави.

Перший з'їзд УХО відбувся у Львові 4 серпня 1925 р. До керівного складу організації увійшли О. Назарук, С. Томашівський і Т. Галушчинський. Під час з'їзду було визначено засадничі принципи діяльності УХО, відповідно до яких вона не позиціонувала себе як політична партія. Натомість організація ставила за мету консолідацію українських католиків незалежно від їхніх політичних симпатій і партійної належності. Одним із ключових напрямів її діяльності було утвердження християнсько-католицьких моральних і суспільних засад у програмній і практичній діяльності українських політичних сил.

Антирелігійні настрої, притаманні більшості українських політичних партій міжвоєнного періоду, зумовили стримане ставлення єпископів Української греко-католицької церкви до створення у 1927 р. передвиборчого блоку національних сил. На сторінках часопису «Нова зоря» дедалі частіше з'являлися публікації, автори яких обґрунтовували необхідність заснування окремої політичної сили консервативного спрямування. Проте рішення з'їзду УХО, що відбувся 3 листопада 1927 р., засвідчили відсутність належних кадрових та організаційних передумов для формування самостійної клерикальної партії⁸. Водночас у

⁷ Стефанів В. Ставлення єпископа Григорія Хомишина до ідеології і практики українського радикального націоналізму у 1920-1930 рр. *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія Історія*. 2019. № 2/44. С. 82-96. DOI: <https://doi.org/10.24919/2312-2595.2/44.184671>

⁸ Центральний державний історичний архів України у м. Львові (ЦДІАЛ України). Ф. 684. Оп. 2. Спр. 217. Арк. 1-3.

Станіславській єпархії значна частина духовенства займала опозиційну позицію щодо польської влади. Через це програмні засади УХО, зокрема її орієнтація на досягнення українсько-польського порозуміння, яку активно відстоював єпископ Г. Хомишин, не здобули широкої підтримки серед місцевого духовенства.

Подальший розвиток подій засвідчив, що співпраця між УХО та УНДО під час виборчої кампанії мала переважно тактичний характер. Взаємні ідеологічні розбіжності швидко загострилися: керівництво УХО негативно оцінювало контакти УНДО з лівими політичними силами, тоді як націонал-демократи критикували «ухістів» за їхню схильність до компромісної політики щодо польської держави. Кульмінацією цього конфлікту став лист керівництва УНДО до голови УХО Т. Галушчинського, надісланий у квітні 1928 р., в якому висувалася вимога відмовитися від політики порозуміння з польською владою⁹. Однак рішення, ухвалені на 13-му та 14-му засіданнях комітету УХО впродовж 1928 р., підтвердили незмінність політичного курсу прихильників Г. Хомишина. Унаслідок цього у діяльності організації дедалі виразніше простежувалася тенденція до політизації Української християнської організації.

На сторінках часопису «Нова зоря» активно висвітлювалося питання надання Галичині автономного статусу в межах Польської держави. Запропонований проєкт передбачав утворення автономної адміністративно-територіальної одиниці, до складу якої мали увійти Станіславське, Тернопільське та Волинське воєводства, частина Люблінського, більша частина Поліського та Львівського (до річки Сян) воєводств.

У травні 1928 р. відбулося надзвичайне засідання ЦК УХО, учасники якого розглянули актуальні питання релігійного, культурного та політичного життя. За результатами обговорення було підготовлено проєкт політичної програми, центральне місце в якій посідала концепція створення автономії Галичини у складі Польщі. Того ж місяця єпископ Г. Хомишин скликав збори священників Станіславської єпархії, під час яких висловився за трансформацію УХО у повноцінну політичну партію¹⁰.

Розбіжності у поглядах між митрополитом А. Шептицьким та єпископом Г. Хомишином загострилися після заснування 24 вересня 1930 р. Української католицької народної партії (УКНП), лідером якої став Г. Хомишин. Митрополит А. Шептицький виступав проти створення окремої католицької політичної партії, незалежно від її програмних засад чи політичної орієнтації.

У відповідь на ці події вже в жовтні 1930 р. митрополит звернувся до українського народу із заявою про заснування ще однієї клерикальної організації – Українського католицького союзу (УКС). Офіційним друкованим органом союзу став часопис «Мета». 15 березня 1931 р. на його сторінках було оприлюднено статут УКС, в якому визначалися основні засади діяльності організації. Головною її метою проголошувалося консолідація української громадськості та представників різних політичних середовищ на основі християнсько-католицького світогляду.

Новостворене клерикальне об'єднання не мало статусу політичної партії, а його статутні засади передбачали можливість поєднання членства в організації з участю у політичних партіях різних ідеологічних напрямів. На конференції, що відбулася 12-13 липня

⁹ Ibidem.

¹⁰ ЦДІАЛ України. Ф. 358. Оп. 1. Спр. 164. Арк. 10-11.

1930 р. за участю чотирьох греко-католицьких владик, було констатовано, що жодна з українських партій повною мірою не репрезентує принципів католицького суспільного вчення. За таких обставин учасники конференції підтримали ідею заснування окремої католицької партії.

На початковому етапі Г. Хомишин розглядав кілька можливих назв майбутньої організації, зокрема «Католицьке українське об'єднання» та «Українська католицька партія». Остаточне рішення було ухвалене 24 вересня 1930 р. під час наради представників українського консервативного середовища у Львові, де офіційно проголошено створення Української католицької народної партії (УКНП)¹¹.

Ідейною основою УКНП стали ідеї сформульовані О. Назаруком у праці «Ідеологічні основи Української Католицької Народної партії», а також окремі елементи державницької концепції С. Томашівського. Останній обстоював модель державного устрою, що передбачала поєднання монархічної форми правління з провідною роллю Греко-католицької церкви. На його переконання, саме греко-католицизм, на відміну від православ'я, яке він вважав русифікованим, найбільшою мірою зберіг українську духовно-культурну традицію та сприяв інтеграції Галичини до західноєвропейського цивілізаційного простору¹².

Варто зазначити, що подібних поглядів дотримувався й єпископ Г. Хомишин, який підтримував запропоновану С. Томашівським концепцію українсько-польського порозуміння. Ці ідеї були викладені істориком у праці «Десять літ українського питання в Польщі»¹³.

У жовтні 1930 р. було опубліковано програму нової політичної партії, центральне місце в яких посідала вимога надання Галичині широкої територіальної автономії в межах Польської держави. У програмному документі зазначалося: «Нашу політичну діяльність розтягаємо на всі історично і племінно українсько-руські землі, прилучені до Польської держави. Згадані висше землі творять окрему геополітичну і суспільно-господарську цілість зі своєю традицією і власним національно-культурним обличчям, отже, вони мають повне право до самоозначення і самоорудування... Відповідно будемо поборювати легальними способами всі ті установи, що мають ...удержати чи скріпити централістичний режим»¹⁴. Водночас програма наголошувала на провідній ролі католицької церкви в суспільному житті.

Зберігаючи прихильність до ідеї територіальної автономії, УКНП у своїх політичних заявах критикувала польську владу за численні зловживання. Основною причиною такого становища, на переконання лідерів партії, була надмірна централізація Польської держави.

Власне бачення шляхів урегулювання українсько-польських відносин запропонував єпископ Г. Хомишин. У лютому 1931 р. він опублікував Пастирський лист «Про політичне положення українського народу в польській державі», в якому виклав концепцію досягнення взаєморозуміння між українським і польським народами. Подальший розвиток ці ідеї отримали у брошурі «Українська проблема», виданій у 1932 р. Обидві праці стали

¹¹ Москалюк М. Українська католицька народна партія... С. 224.

¹² Москалюк М. Державотворча концепція українських християнських суспільників у міжвоєнній Галичині (1920-1939): історико-політологічний аналіз. *Галичина*. 2000. № 4. С. 97-101.

¹³ Томашівський С. Десять літ українського питання в Польщі. Львів, 1929. 48 с.

¹⁴ Програмова заява Української католицької партії. Львів, 1930. 5 с.

важливою ідейною основою діяльності Української католицької народної партії та визначили її підходи до розв'язання національного питання.

У пастирському листі «Про політичне положення українського народу в польській державі» Г.Хомишин підкреслював: «...Є всякі позначки, які вказують, що шовіністичні чинники польської суспільності прямують до того, щоб нас, українців, по-можности знищити! ...Українці в Польській державі трактовані майже як горожани другої класи, ...не виконано супроти нас не тільки міжнародних зобов'язань щодо автономії, але навіть ухвал польського союму, наприклад, щодо так званої воєвідської автономії, котра, як тепер існуюча, є радше пародією»¹⁵.

Відповідаючи на поширені у польській пресі твердження про те, що українці нібито не є автохтонним населенням власних земель, Г.Хомишин рішуче відкинув подібні звинувачення. У своєму пастирському листі він різко відгукнувся: «Ми не зайди, ми від віків тут зросли, маємо право користуватися всіма добрами землі, на якій живемо..., ми маємо природне право життя і не можна від нас вимагати, щоб ми цілували ту руку, котра нас б'є»¹⁶.

Аналогічні оцінки українсько-польських взаємин Г.Хомишин висловив і в праці «Українська проблема». Аналізуючи характер міжнаціональних відносин, він наголошував: «Між українцями і поляками є історична племенна ненависть і бездонна пропасть, українці більше тягнуться до туркменів, аніж до поляків. Поляки, як нація чи як держава, вважають українців як нарід другорядний, за плем'я, неспосібне до культурного розвитку, що надаються до панських льокеїв, звірських форналів (звіроловів. – Авт.), розбишак, гайдамак, польський жебрак під костелом уважає себе за аристократа супроти українця»¹⁷.

На думку Г.Хомишина, за умов дискримінаційної політики польської влади закономірною стала поява українських підпільних організацій, які вдалися до терористичних і саботажних методів боротьби. Водночас єпископ застерігав польську сторону, що застосування силових заходів, зокрема політики «пацифікації», не сприятиме розв'язанню українського питання. Навпаки, такі дії, на його переконання, лише поглиблюватимуть українсько-польське протистояння, стимулюватимуть зростання антипольських настроїв і збільшення кількості протестних акцій. Хомишин також підкреслював, що спроби асимілювати або знищити український національний рух приречені на невдачу, оскільки українське населення вирізнялося високим рівнем національної свідомості¹⁸.

На думку Г.Хомишина, стабільність Польської держави була неможливою без належного врахування інтересів національних меншин. Обґрунтовуючи свою позицію, він використовував образне порівняння: «Турист, що виходить по стрімких високих горах, не раз корінцеві малого куща завдячує урятування свого життя, бо як би того корінчика не було, не мав би на чім стриматися перед зсуненням у пропасть»¹⁹. Таким чином він наголошував, що політика конфронтації між поляками й українцями підірве внутрішню міцність Польщі та послабить її перед зовнішніми викликами з боку Німеччини із Заходу та більшовицької Росії зі Сходу.

¹⁵ Пастирський лист Григорія Хомишина до Всечесного клира Станиславівської дієцезії про політичне положення українського народу в Польській державі. Львів, 1931. С. 13.

¹⁶ Ibid. С. 18.

¹⁷ Українська проблема. Написав Г. Хомишин. Станиславів, 1932. 161 с.

¹⁸ Пастирський лист Григорія Хомишина... С. 21.

¹⁹ Ibid. С. 20.

Особливе місце у його міркуваннях посідала оцінка діяльності ОУН. Г. Хомишин усвідомлював, що радикалізація українського націоналістичного руху значною мірою була реакцією на дискримінаційну та шовіністичну політику польського уряду. Проте він розглядав членів ОУН як силу, діяльність якої здатна завдати українській справі більше шкоди, ніж користі²⁰. На підтвердження цієї думки владика звертався до подій «пацифікації» 1930 р., під час якої репресії польської влади були спрямовані не лише проти учасників саботажних акцій, а й охопили широкі верстви українського населення. На його переконання, нові прояви політичного терору лише посилили б позиції польських шовіністичних кіл, надаючи їм додаткові аргументи для виправдання власних репресивних дій перед європейськими миротворчими інституціями²¹.

Негативна оцінка Г. Хомишином діяльності ОУН була зумовлена також його переконанням, що українські націоналісти відкидали релігійні засади творення державності. Цю позицію владика чітко висловив у пастирському листі «Про грозу духової руїни», де зазначав: «І тому всякий вчинок, хотя й би як повний жертви навіть з відданості свого життя для свого народу, коли він противний Божим правам, є завжди злочином, є гріхом, а народови не принесе добра, а навпаки, шкоду... Коли ввійде в звичай, що злочин, сповнений в ім'я народу чи для народу і для своєї держави, добрий і дозволений, тоді зітреється розуміння і почуття правдивої чесноти і правдивої моральности, тоді в такім народі чи державі будуть сповнятися злочини і проти своїх... і тоді злочини будуть уходити за героїство, бо вони будуть сповнятися в ім'я України і для України»²².

Зауважимо, що погляди Г. Хомишина на український націоналістичний рух не завжди збігалися з позицією митрополита А. Шептицького, що ставало причиною певних розбіжностей між ієрархами. Якщо станіславівський владика відкрито критикував ОУН, то А. Шептицький обстоював більш виважений і дипломатичний підхід. Він вважав недоцільним беззастережно засуджувати все, що було пов'язане з націоналістичними ідеями, натомість прагнув зберегти зв'язок молоді, захопленої націоналізмом, із церквою. На переконання митрополита, інакше такі молоді люди «будуть назавжди втрачені для України».

Свідченням такої позиції стала стаття А. Шептицького «УКС і політика», опублікована 10 квітня 1932 р. у релігійному часописі «Мета». У ній митрополит зазначав, що католик може бути членом будь-якого політичного угруповання, якщо його програма не суперечить католицькому віровченню та моральним принципам. Відтак він допускав можливість належності до монархічних, консервативних, демократичних чи угодовських політичних сил, а за окремих виняткових обставин – навіть до екстремістських течій. Саме останнє положення представники ОУН сприйняли як моральне виправдання продовження своєї боротьби, що водночас посилило їхню ворожість до прихильників політики порозуміння, серед яких був і Г. Хомишин. У листі до А. Шептицького від 2 травня 1932 р. станіславівський владика висловив митрополитові застереження щодо його надто поблажливого ставлення до українських націоналістів²³.

Г. Хомишин не заперечував права українського народу на власну незалежну державу,

²⁰ Ibid. С. 12.

²¹ Ibid. С. 11.

²² Пастирський лист Г. Хомишина про грозу духової руїни. Станіславів, 1933. С. 35-36.

²³ ЦДІАЛ України. Ф. 406. Оп. 1. Спр. 22. Арк. 1, 16.

навпаки, вважав ідею державної самостійності природним прагненням кожної нації. Він наголошував, що «нарід, котрий зрікається ідеї і надії своєї суверенної держави, сам себе заперечує і не вартує на світі існувати». Водночас владика був переконаний, що на початку 1930-х рр. українське суспільство ще не було достатньо підготовленим до реалізації цієї мети.

На його думку, період перебування українських земель у складі Польської держави слід було використати як етап внутрішнього зміцнення. Передусім йшлося про духовне вдосконалення відповідно до засад Католицької церкви, консолідацію національних сил і підготовку суспільства до майбутньої боротьби за власну державність²⁴.

Г. Хомишин по-особливому трактував зміст патріотизму, пов'язуючи його не з радикальними політичними виступами, а з відповідальною працею на благо народу. На його переконання, демагогія, підбурювання населення до виступів проти влади та революційні заклики не сприяють державотворенню, а лише мають руйнівний характер. Владика наголошував, що «будувати державність потрібно не демагогією, бунтом проти дармоїдів, маніфестаціями, засіданнями, кличами, а солідною працею, сильною моральністю, опертою на Божих і церковних законах»²⁵.

На думку Г. Хомишина, успішне творення незалежної держави ґрунтується на трьох основних складових: військовій, фінансовій і духовній силі. Усвідомлюючи, що українське населення у складі Польської держави було позбавлене можливості сформувати власний військовий потенціал і фінансову незалежність, він вважав, що головним завданням українців є зміцнення духовної сили.

Попри активну громадсько-політичну діяльність Г. Хомишина, його концепція не знайшла широкої підтримки серед українського політикуму. Значна частина українських діячів сприймала погляди владика як надто ідеалістичні та недостатньо пристосовані до реальних політичних умов міжвоєнної Польщі. Це позначилося і на діяльності Української католицької народної партії, розвиток якої відбувався досить повільно. Станом на квітень 1933 р. за межами Станіславова партія не мала жодного впливового осередку²⁶.

Невелика чисельність організації спонукала Г. Хомишина до перегляду її формату. У квітні 1932 р. він запропонував змінити назву Української католицької народної партії на Українську народну обнову (УНО)²⁷. На його думку, попередня назва була «вузькомасштабною», «неперспективною», яка не може забезпечити розширення сфери діяльності партії.

Уже в травні 1932 р. перейменування було офіційно здійснено. Як повідомляла газета «Нова Зоря», нова назва мала відобразити прагнення дистанціюватися від впливів націоналізму та лібералізму. Водночас УНО зберегла програмні засади своєї попередниці, успадкувавши її ідейні принципи та залишившись на тих самих політичних позиціях.

Висновок. Національне питання у політичних поглядах Г. Хомишина та діяльності українських клерикально-консервативних об'єднань 1920–1930-х рр. розглядалося як поєднання національних, релігійних і державотворчих проблем. Їхні програмні положення

²⁴ Пастирський лист Григорія Хомишина до Всечесного клира Станіславівської дієцезії... С. 31.

²⁵ *Перевезій В.* Українська греко-католицька церква в східногалицькому суспільстві 20–30-х рр. XX ст. *Вісник Прикарпатського університету.* 1999. № 1. С. 76.

²⁶ ЦДІАЛ України. Ф. 359. Оп. 1. Спр. 208. Арк. 30.

²⁷ ЦДІАЛ України. Ф. 359. Оп. 1. Спр. 208. Арк. 42.

передбачали захист національних прав українців, розвиток української освіти та культури, збереження релігійної ідентичності та зміцнення суспільної організованості.

Специфіка позиції Г. Хомишина полягала у прагненні поєднати українську національну ідею з християнськими цінностями і політичним реалізмом. Він виступав проти радикальних методів національної боротьби, наголошуючи на духовному відродженні українського суспільства та поступовому розв'язанні національних проблем. Отже, клерикально-консервативні сили запропонували власну модель національного розвитку, яка стала альтернативою як польській асиміляційній політиці, так і революційно-націоналістичним підходам.

Заява про відсутність конфлікту інтересів. Автор заявляє, що не має жодного реального чи потенційного конфлікту інтересів (фінансового, професійного, особистого або інституційного), який міг би вплинути на результати дослідження, їх інтерпретацію або подання матеріалу в цій публікації.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

Джерела

- Пастирський лист Григорія Хомишина до Всечесного клира Станиславівської дієцезії про політичне положення українського народу в Польській державі. Львів, 1931.
- Пастирський лист Г. Хомишина про грозу духової руйни. Станиславів, 1933.
- Програмовая заява Української католицької партії. Львів, 1930. 5 с.
- Українська проблема. Написав Г. Хомишин. Станиславів, 1932. 161 с.
- Центральний державний історичний архів України у м. Львові (ЦДІАЛ України). Ф. 358 «Шептицький Андрей (Роман-Марія-Александр), граф, митрополит Галицький греко-католицької Церкви, архієпископ Львівський, єпископ Кам'янець-Подільський, культурний і церковний діяч, меценат, дійсний член НТШ».
- ЦДІАЛ України. Ф. 359 «Назарук Осип (1883-1940), адвокат, журналіст і публіцист, письменник, громадський і політичний діяч».
- ЦДІАЛ України. Ф. 406 «Редакція газети "Нова Зоря", м. Львів».
- ЦДІАЛ України. Ф. 684 «Протоігуменат монастирів Чину св. Василя Великого, м. Львів».

Література

- Кутутяк М.В. Галичина: сторінки історії: нарис суспільно-політичного руху (XIX ст. – 1939 р.). Івано-Франківськ, 1993. 200 с.
- Москалюк М. Державотворча концепція українських християнських суспільників у міжвоєнній Галичині (1920-1939): історико-політологічний аналіз. *Галичина*. 2000. № 4. С. 97-101.
- Москалюк М. Українська католицька народна партія і проблема польсько-українського порозуміння. *Українсько-польські відносини в Галичині у XX ст.: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (21-22 листопада 1996 р.)*. Івано-Франківськ: Плай, 1997. С. 221-224.
- Перевезій В. Українська греко-католицька церква в східногалицькому суспільстві 20–30-х рр. XX ст. *Вісник Прикарпатського університету*. 1999. № 1. С. 73-81.
- Сливка Ю. Західна Україна в реакційній політиці польської та української буржуазії (1920-1939). Київ: Наукова думка, 1985. 271 с.
- Стефанів В. Ставлення єпископа Григорія Хомишина до ідеології і практики українського радикального націоналізму у 1920-1930 рр. *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія Історія*. 2019. № 2/44. С. 82-96. DOI: <https://doi.org/10.24919/2312-2595.2/44.184671>
- Томашівський С. Десять літ українського питання в Польщі. Львів, 1929. 48 с.
- Федик І. УНДО, ОУН: ставлення до Польщі. Львів, 1998. 79 с.
- Швагуляк М.М. «Пацифікація»: польська репресивна акція у Галичині 1930 р. і українська суспільність.

Львів, 1993. 52 с.

Baran V. Ukrainian Revival Through Spirituality: the Views of Bishop Hryhoriy Khomyshyn. Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія. 2025. № 1. Р. 8-14. DOI: <https://doi.org/10.32782/2307-7778/2025.1.1>

Перше надходження – 27.07.2026

Прийнято до друку – 27.08.2026

Оприлюднено на сайті – 31.08.2026